

BATI AFRIKA'NIN ETNO-DİNSEL TOPLULUĞU AKANLAR'IN BAŞAT
KOLU: ASANTLAR

*THE PRINCIPAL BRANCH OF THE AKAN, THE ETHNO-
RELIGIOUS COMMUNITY OF WEST AFRICA: THE ASANTE*

Necati SÜMER

Doç. Dr., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Assoc. Prof., Siirt University Faculty of Theology
E-posta: necatisumer@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7875-6671

DOI: 10.47425/siirtilahiyat.825775

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 13.11.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Aralık 2020

Atıf / Citation: Sümer, Necati. Batı Afrika'nın Etno-Dinsel Topluluğu Akanlar'ın Başat Kolu: Asantlar. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7/2 (Aralık/2020), s. 401-426

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siirtilahiyat> mail: sifdergisi@gmail.com

Öz

Akanlar, Afrika'da yaşayan bir halklar topluluğudur. Akanların kapsamına benzer etnik yapıyı, dili, inancı ve kültürü paylaşan birçok topluluk girer. Bu topluluklardan ön plana çıkan Asantlardır. Etno-dinsel bir toplum olan Asantlar, monarşi yönetim biçimiyle bugün Gana ülkesinin sınırları içinde varlığını sürdürmektedir. Asantlar, Afrika'da kendine özgü bir dinsel gele- neğe ve kültüre sahiptir. Bu topluluk, Nyam adı verilen yüce bir tanrıya inanır. Deus otiosus olan bu tanrı, alt tanrılar aracılığıyla Asantların yaşamına müdahale eder. Asant halkı, aracı tanrılar ve ata ruhları aracılığıyla Nyam ile iletişim kurar. İnsanlar, tanrıya çeşitli takdimeler sunarak onu memnun etmeye çalışır. Kendine özgü dini törenleri, bayramları ve pratikleri olan Asantlar, Akanların ana modeli gibidir. Asantlar için din, hayatın merkezindedir. Hayatlarının her bölümü din çerçevesinde şekillenir. Doğum, ergenlik, evlilik ve ölüm törenleri inançları çerçevesinde kutlanır. Asantlar tanrı, evren, insan ve ahiret anlayışlarını ise çeşitli sembollerle dile getirirler. Bu topluluk, Afrika'da hatırı sayılır bir kitleye sahip olmasına rağmen dünyada çok fazla bilinmemektedir. Bu çalışma, ülkemizde de pek bilinmeyen bu etnik ve dinsel topluluğu tanıtmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Akanların bir kolu olan Asantlar, dinler tarihinde güncel kabul edilen ve çağdaş Din Antropolojisi disiplininin verilerini dikkate alan "yeni mukayesecilik" adı verilen yaklaşımla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Dinler Tarihi, Afrika, Etno-Dinsel, Akanlar, Asantlar

Abstract

The Akan are a cluster of peoples living in Africa. The Akan involve many communities that share a similar ethnic structure, language, faith and culture. It is the Asante that stand out among these communities. Today, the Asante, an ethno-religious society, continue their existence with their monarchy regime within the borders of the country of Ghana. The Asante have a unique religious tradition and culture in Africa. This community believes in a supreme deity called Nyame. This deity, deus otiosus, interferes with the life of the Asante through the inferior deities. The Asante people communicate with Nyame through intermediary deities and ancestral spirits. People try to please the deity by various offerings. The Asante that have their own unique religious ceremonies, feasts and practices, are like the main model of the Akan. For the Asante, religion is at the center of life. Every part of their life is shaped within the framework of religion. Birth, adolescence, marriage and death ceremonies are celebrated according to their beliefs. The Asante express their understanding of God, the universe, human and the hereaf-

ter with various symbols. Although this community have a considerable mass in Africa, it is not well known in the world. This study aimed to introduce this ethnic and religious community, which is not well known in our country. Within this framework the Asante who are the one of the branch of the Akan have taken an approach named as “New Comparison” which has been accepted as up to date according to contemporary religions anthroology statistics.

Keywords:

History of Religions, Africa, Ethno-Religious Akan, Asante

Giriş

Asantlar, Batı Afrika'da Akan halkları arasında ön plana çıkan dinsel ve etnik bir topluluktur. Asantların da içinde yer aldığı Akan toplulukları, bugün Gana'da yaklaşık 4 milyon nüfusuyla önemli bir dinsel ve etnik kimliği temsil ederler. Bu sayı, yaklaşık 30 milyonluk Gana nüfusunun önemli bir bölümü demektir. Akan toplumu şu alt gruplardan oluşur: Asant, Akwapem, Bosome, Brong-Ahafo, Fante, Kwahu, Nzema. Bunlar, Akan toplumunu oluşturan irili ufaklı krallık biçimindeki organizasyonlardır. Bunlar içerisinde Asantlar, Akanlar arasında hatırı sayılır bir kitleye ve konuma sahiptir. Akan toplumunun siyasi, sosyal, dini ve geleneksel uygulamaları benzerlik gösterir. Bu çerçevede her bir grup ya da krallık ortak kültürel mirası korumaya özen gösterir. Onların aynı dili kullanması bunun göstergesidir. Bu ortak yaşama kültürü, sömürgecilik öncesi dönemden başlayarak onların geleneksel bir kimlik edinmelerini ve otonom bir siyasi güç olarak kalmalarını sağlamıştır. Birlikte dayanışma ruhu, etnik ve dinsel ortaklık, Akan toplumunun milli bir bilinç geliştirmesine yardımcı olmuştur. Akan toplulukları kendi içinde çok az farklılık gösterir. Etnik, dinsel ve siyasal bir toplum olarak Akanlar, ulus olma ülküsünü geleneklerine, inançlarına ve kültürlerine yansıtarak bunu yeni nesillere aktarmayı önemli bir sorumluluk olarak önemserler.¹

Akanlar, milli bilinç doğrultusunda bütün topluluklarda *twi* dilini kullanırlar. Bu dil, Batı Afrika'da Yorubaların kullandığı *kwa* dili ile aynı kökten

¹ Yaba Amgborale Blay, “Akan”, *Encyclopedia of African Religion* (London: Sage Publication, 2009), 23-24.

gelir. Hem *kwa* hem de *twi* Nijer-Kordofan dil ailesindedir.² Yorubalar, Gana ve Fildişi kıyısında bağımsız krallık biçiminde yaşarlar. Aynı şekilde Akanlar da bağımsız krallıklar biçiminde yaşamayı tercih ederler. Akanlar arasında ön plana çıkan ve etkin olan grup ise Asantlardır. Akanlar içinde yer alan fakat yönetsel olarak kendi başına bağımsız bir krallık kuran Asantlar, Gana'da önemli bir nüfusa sahiptir. Yaklaşık nüfusun beşte birini oluşturan Asantlar, Akanların lokomotif gücüdür. Asant Krallığı, diğer akan topluluklarının ana modeli gibidir. Onlar etnik, dinsel, geleneksel ve ideolojik olarak Akanları temsil ederler. Yaşam ve inanış tarzı diğerlerinininkiyle çok benzerdir. Onlar, Akanların anaerkil toplum yapısını aynen devam ettirirler. Asant inanışına göre anne ve babanın kanları birleşme esnasında birbirine karışmış fakat annenin kanı daha baskın çıkmıştır. Bu anlayışın gereği olarak Akan toplumlarında anne motifi ön plandadır. Bu çerçevede Asantlar toprak anaya ve kendisinden dünyaya geldiği anneye kutsallık atfederler.³

Asantları anlamak için onların tarihsel serüvenleri, dinsel gelenekleri, dini pratikleri ve sembolleri üzerinde durmak gerekir. Bu çerçevede dinler tarihinde “Yeni Mukayesecilik” adı verilen bir yöntemle konu irdelenecektir. Çünkü bu yöntem, Çağdaş Din Antropolojisi verilerini dikkate alarak yerel kültürleri merceğe almayı önemser. Ayrıca bu yöntem sayesinde çalışmaya konu olan kültürler sadece tarihi nazardan değil, günümüzle ilintisi bağlamında da değerlendirilir. Yine bu yaklaşımla kültürlere ait fenomenler benzerlikleri ve farklılıklarıyla genellemeler yapılmadan ortaya konulur. Böylece bilimsel veriler ışığında özellikle yerel kültürlerin hem dinsel hem de beşerî yönleri ön plana çıkarılır. Çağdaş ve bütüncül bir bakış açısıyla yerel grupları veya kültürleri masaya yatıran bu yaklaşım aracılığıyla sözü edilen grubun veya kültürün güncel ortak kanaatleri net olarak ifade edilir.⁴ Bu çalışma Akanların önemli bir kolu olan Asantları ele almayı amaçla-

² Adisa A. Alkebulan, “Asante”, *Encyclopedia of African Religion* (London: Sage Publication, 2009), 26.

³ Mircea Eliade-İoan P. Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2018), 37-38.

⁴ Mustafa Alıcı, “Dünyanın Yerel Bilimi: Dinler Tarihi”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 1/1 (2009), 165-166. ;Mustafa Alıcı, *Din Bilimlerinde Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 123-129.

maktadır. Çünkü Asantlar aynı zamanda Akanlar demektir. Bu halkların ortak inançlarının, ibadetlerinin, törenlerinin veya sembollerinin olması kaçınılmazdır. Nihayetinde kendi başına Akan adında özerk bir topluluk söz konusu değildir. Akanlar daha önce de değinildiği gibi başta Asantlar olmak üzere birçok topluluğu bünyesinde barındıran çatı bir toplum adıdır. Öyleyse ana omurga veya topluluk Asantların belli başlı yönleriyle ortaya konulması diğer Akan topluluklarının da anlaşılması açısından önemlidir. Çalışmada Asant ve Akan kavram ikilisinin sıkça kullanılması bunların aynı kitleyi ifade etmesi sebebiyledir.

1) Asantların Tarihsel Seyri

Asantlar, Batı Afrika'da bugün Gana devletinin içinde bulunan ve Akanları oluşturan topluluklardan biridir. Asantların İslam'ın yayılmasıyla birlikte 13. yüzyıl boyunca Batı Afrika'nın bazı bölgelerinden göç ederek bugünkü Gana'ya geldikleri tahmin edilmektedir. Adense adı verilen bölgeye gelen Asantlar, 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar burada birçok kasaba kurmuşlardır. 15. yüzyıldan itibaren ise birçok klandan teşekkül eden büyük bir topluluk hâline gelmiştir. Farklı klanların bireysel hareket etme arzuları zaman içinde Asantlar için ciddi bir problem olmuştur. Giderek bölünen Asant toplulukları, komşu klanlarla savaşmak zorunda kalmıştır. Bu durum Asantların küçülmesini ve birlik olmasını engellemiştir. Kendi içinde bölünen bu toplulukları, Denkyira Krallığı ele geçirmiştir. Bu krallık, onları 1701 yılına kadar haraca bağlamıştır. Denkyiralılar, Asantların elinde bulunan altın madenleri işleyerek bölgedeki hakimiyetlerini arttırmıştır.⁵

Uzun süre bağımsızlıklarını kaybeden Asantlar, kurucu kralları Nana Osei Tutu (1680-1717) liderliğinde bir araya gelerek tekrar önemli bir güç hâline geldiler. Asant klanları, özgürleşmek için Asant milli kimliği altında toplanarak, Denkyira Krallığı'nı yenmeyi başardılar. Ulus olma bilinci onların zamanla sınırlarını genişletmesini ve nihayetinde güçlü bir imparatorluk hâline gelmesini sağladı. Böylece bazen savaşlarla bezen de diplomasi

⁵ Bengt Sundkler- Christopher Steed, *A History of Church in Africa* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 201-202.; David W. Phillipson, *African Archaeology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 237.

yoluyla bölgede kendinden söz ettiren bir krallık olmayı başardılar. İmparatorluğun başkenti Kumasi olarak belirlendi. Osei Tutu ve ardından gelen Nana Opoku Ware I (1720-1750), Asant Krallığı'nın Afrika'da önemli bir güç olarak varlığını sürdürmesini sağladı. 30 yıl boyunca krallık yapan Opoku Ware, krallığının sınırlarını genişletti. Asant Krallığı 19. yüzyılda önemli bir güç hâline geldi. Birçok Avrupa krallığı ellerinde bulundurdıkları Asant Kaleleri ve toprakları için krallığa kira vermek zorunda kaldı.⁶

Afrika'ya sömürgecilik için gelen Avrupalılar, Asant Krallığı'nın büyüklüğünden, zenginliğinden, yönetim biçiminden ve sosyal devlet anlayışından etkilendiler. Özellikle İngilizler, Asant Krallığı'nın önemli siyasi ve ekonomik bir güç olmasından endişe duymaya başladılar. Bu yüzden 1806 yılından itibaren Asant Krallığı'na savaş açtılar. Böylece Asantlar ile İngilizler arasında uzun yıllar sürecek savaşlar başladı. İngiliz ordusu 1873'te Kumasi şehrini ele geçirdi. Asant Krallığı, Nana Agyeman Prempeh I döneminde, 17 Ocak 1895'te İngiliz hakimiyetini kabul etmek zorunda kaldı. Böylece 1200'lü yıllarda ilk tohumları atılan ve 1670 yılında teşekkül eden Asant Krallığı, 1896 yılında sömürgeci İngilizler tarafından sonlandırılma noktasına geldi. Kralın yenilgiyi kabul etmesinin ardından İngiliz yönetimi kralın ailesini, bazı krallık üyelerini ve kimi Asant dini liderlerini tutuklayarak sürgüne gönderdi. Asantlar bu yenilgiyi ve ardından gelen sürgünleri utanç verici durum olarak gördüler. Bu amaçla tekrar bir araya gelme girişiminde bulundular. Nana Yaa Asantewa, kraliçe annesi bir kadın olarak Asantların topraklarını kurtarmak için tekrar Asant halkını birleştirip İngilizlerle savaşmaya karar verdi. 1901'de kendi adını taşıyan Yaa Asantewa Savaşı'nı başlattı. Asantlar başkentleri Kumasi'de birçok kalede İngiliz askerlerini, valilerini ve ailelerini tutukladı. Fakat üç ay süren savaşın sonunda İngilizler takviye güçleri göndererek Asantları tekrar kontrol altına aldı. Asant isyanı bastırıldı. Savaşın sonunda başta Yaa Asantewa olmak üzere yakın çevresindeki birçok kişi sürgüne gönderildi. Kral Nana Prempeh ise Seyşel Adaları'na yollandı. Bu sürgünler daha sonra da devam etti.⁷

⁶ Adisa A. Alkebulan, "Asante", 69.

⁷ Ray Y. Gildea, "Religion in the Ashanti Province of Ghana", *Social Science* 38/4 (1963), 210-211.; Adisa A. Alkebulan, "Asante", 70.

İngilizler 1902 yılında resmen Asant Krallığı'nı ilhak etti. Yaklaşık 22 yıllık bir suskunluğun ardından 1924 yılında Kral Nana Prempeh, özel vatandaş statüsüyle sürgünden döndü. İngiliz Hükümeti, 1935 yılında Asantlar Konfederasyonu'nu kurdu. Bu konfederasyon kendi öz gücüyle kendini yöneterek ayakta kalmayı sürdürdü. 1957 yılına geldiğinde Asantlar özgürlüğüne kavuşarak ilk bağımsız Afrika kolonisi oldular. Bugün Asantlar, Gana Cumhuriyeti ile düzenlenen bir protokol çerçevesinde Ganalılarla birlikte yaşayan kendine özgü geleneksel devlet geleneği olan bir halktır. Kakao, kola fıstığı gibi tarım ürünleri ve altın külçe ticareti gibi gelir kaynaklarıyla ayakta kalan Asantlar, kendilerine özgü krallık yönetim biçimi ve etno-dinsel geleneğiyle Batı Afrika'da varlığını devam ettirmektedir.⁸

2) Asant Dinsel Geleneği

Tarihsel süreç içerisinde Hıristiyanlık ve İslam gibi iki büyük inanç sistemiyle karşılaşsa da Akan halkları kendi dinsel geleneklerini korumayı başarmışlardır. Ulus bilinciyle hareket eden bu etno-dinsel halklar, inançlarını yayma amacı gütmemiş, daha çok milli ve manevi geleneklerini koruma refleksi geliştirmişlerdir. Akanlar ve ana omurga toplum Asantlar, yüce bir tanrıyı merkeze alarak çeşitli ibadet ve ritüeller icra etmişlerdir. Yine gündelik hayatlarını ve dünya görüşlerini bu hakikate göre şekillendirmişlerdir. Bu çerçevede Asant dinsel geleneğini anlamak için tanrı, kozmogoni, kozmoloji, insan, ahiret, dini pratikler ve sembolleri üzerinde durulacaktır.

2.1. Tanrı Anlayışları

Asantlarda din hayatın merkezindedir. Varoluşlarının temeline inancı koyarlar. Hayatlarının her alanında din olduğu için onlar açısından kutsal veya kutsal dışı gibi bir ikilem yoktur. Gündelik yaşamlarının her dilimi kutsal etrafında gelişir. Bu açıdan seküler yaşam tarzı, Asantlar için uzak bir tercihtir. Onlar açısından din, derinliğine yaşanan bir tecrübe veya fenomendir. Bireysel tecrübe olmasının yanı sıra din toplumsal bir olgudur. Milli bilinç, etnik aidiyet ve dini yaşam biçimi Akan halklarında olduğu Asantlar için de vazgeçilmez değerlerdir. Bu üçlü değer skalasında din ön

⁸ Adisa A. Alkebulan, "Asante", 70.

sıradadır. Bu çerçevede yüce tanrı Nyam, Asant yaşamının merkezi ögesidir. Zaten Hıristiyanlık ve İslam bu bölgeye gelmeden önce de yüce tanrı inancı Akan halkları arasında bilinmekteydi. Bu açıdan Asantlar için Nyam her zaman ve her yerde var olan tanrıdır. O evrendeki küçük tanrılar da olmak üzere her şeyi yaratandır. Asantlar, bu tanrıya “yüce güç, büyük ruh, büyük ata, her şeye gücü yeten ve sonsuz” anlamında Nyam adını vermişlerdir. O, bazen de Onyam ismiyle anılır.⁹

Asant tanrısı Nyam yüce bir güçtür. Evrende var olan diğer tanrılar bile Nyam tarafından yaratıldığı için değerlidir. Bu çerçevede tanrısal sistemde Onyankopong ve Odomankoma gibi alt tanrılar vardır. Bunlar, başlangıcı ve sonu olmayan yüce tanrı Nyam’a yardım ederler. Nyam, işlerini bunlar aracılığıyla yürütür. Bu durum, aslında Afrika halkları arasında yaygın bir inanış olan “deus otiosus” anlayışıdır. Tanrı’nın gökyüzünde istirahate çekilmesi anlamına gelen bu kavram, yüce tanrının köşesine çekilerek işlerini alt tanrılara yaptırmasıdır. Asantlardaki yaygın inanışa göre bir gün kadınlar patatesleri püreye çevirirken aşırı gürültü çıkarırlar. Nyam bu seslerden çok rahatsız olur. Buna daha fazla tahammül etmeyen Nyam, insanların dünyasından uzaklaşarak gökyüzüne çekilir. Bu olay, tahta bir havanda patatesi döverek püre hâline getirme ritüeli biçiminde Asantlar arasında yaygınlaşır. Zamanla bu olaya telmih olarak Asantlar, evinde Nyam için ağaç içine yapılmış küçük bir sunak bulundururlar. Bu sunağın önünde sadece Nyam için değil, aynı zamanda yeryüzü tanrıçası Asase Yaa için de dua ederler. Böylece hem deus otiosus olan Nyam hem de aktif olan diğer tanrı ve tanrıçalar anılır.¹⁰

Akan toplumlarının genel anlayışına göre Nyam, oluşun ve sürekliliğin tanrısıdır. Deus otiosus olan Nyam, yüce tanrı olarak merkezi konumdadır. Zamanla evrenle ve insanla ilişkisini pasifleştiren Nyam; Onyankopong, Odomankoma, Abosomlar gibi özel tanrılar ile Asumanlar adı verilen özel olmayan tanrılar aracılığıyla işlerini yürütmeye başlar. Böylece kendisi gökyüzüne çekilse de onay verdiği tanrılar aracılığıyla oluşunu devam ettirir. Bu tanrısal sistemde Nzam, Onyankopong ve Odomankoma tanrı üçlüsü daha

⁹ Richard Fardon, “Africa: West”, *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* (London: Routledge, 2002), 1/25-31.; Adisa A. Alkebulan, “Asante”, 70-71.

¹⁰ Mircea Eliade-İoan P. Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, 40.

çok ön plana çıkar. Bu üçleme durumu ya eski Mısır tanrısal sistemi ya da Hıristiyanlığın teslis anlayışı etkisiyle ortaya çıkmış olabilir. Asant tanrısal sisteminin başlıca özelliklerini şu maddeler hâlinde sıralamak mümkündür:

1) Nyam her şeyi gören, bilen, tatmin eden ve her şeye gücü yeten, sonsuz bereket kaynağı görkemli bir tanrıdır.

2) Nyam'ın isimleri çok olmasına rağmen o birdir, manevi olarak her yerde görünür ve her yere nüfuz eder.

3) Nyam bazen üçlü tanrı sisteminin en üstündeki güç olarak yer alır. Buna göre Antik Mısır üçlemesine veya Hıristiyan teslisine benzer şekilde Nyam baba tanrı, Onyakopong oğul tanrı ve Odamonkoma tanrının ruhu (kutsal ruh) olarak ifade edilir. O, mutlak ve gücü her şeye yeten tanrı olarak bölünmez üçlü birliğin ana motifini temsil eder.

4) Nyam, hayat veren ve onu ölümlerle sonlandıran tanrıdır. O hem ödüllendirir hem cezalandırır.¹¹

Asant inancına göre ezeli ve ebedi olan Nyam, başlangıcı ve sonu olan her şeyin sahibidir. Onun yarattıklarını başka hiçbir tanrı yaratamaz ve bunlara hiçbir ilah müdahale edemez. Nyam'ın varlığı her yeri ve her şeyi kuşatmıştır. Onun ruhu yeryüzündeki canlı ve cansız bütün varlıklara sirayet eder. Asantlar, Nyam'ın ruhunun içinde olduğunu düşünerek ağaçlara, taşlara ve nehirlere büyük saygı gösterirler. Fakat bunlara tapmazlar. Ağaçları, taşları ve nehirleri içinde ruh olduğu için Nyam'ın evi olarak görürler. Bu yaklaşım doğrultusunda Asantlarda bir çocuk düşünmeye başladığı andan itibaren Nyam'ın varlığını keşfetmeye çalışır. Gökyüzüne çekilen Nyam'ı tefekkür eder. Onun yeryüzündeki evlerini ve gökyüzündeki varlığını sorgular. Böylece uzakta olsa da tanrının varlığını bir güç olarak hisseder. Her şeyin temelinde iyiliğin olduğunu düşünen Asantlar, Nyam'ın kötülüğü yaratmadığına, evrendeki varlıkların ve insanların kötülüğe sebep olduğuna inanırlar.¹²

Bazı Asantlar Nyam'ın ismini etimolojik olarak Antik Mısır'daki Tanrı Amen'e (Nya-Ame) kadar götürürler. Amen, Mısır'da her şeye yeten bereket

¹¹ Kofi Kissi Dompere, "Nyame", *Encyclopedia of African Religion* (London: Sage Publication, 2009), 464-465.

¹² Peter K. Sarpong, "Asente Religion", *The Encyclopedia of Religion and Nature* (London: Continuum, 2005), 1/118-119.

tanrısıdır. Asantlar Amen ile Nyam arasında ilişki kurarak onu hayata can veren ve yeryüzünü bereketli kılan bir tanrı olarak görürler. Bu çerçevede Nyam'a saygı duymak ve ona ibadet etmek için Antik Mısır'da olduğu gibi ona özel bir gün tahsis etmişlerdir. Bu hususi gün, cumartesidir. Asantlar cumartesiye, "Amen'in Günü" veya "Nyam'ın Günü" anlamında Menmene-da olarak ifade ederler. Böylece inançlarını köklü bir geçmişe dayandırarak ve Nyam'a özel gün ve ritüeller tahsis ederek ona yüce güç anlamında daha fazla saygı göstermiş olurlar.¹³

1.2. Kozmogoni ve Kozmoloji Anlayışları

Kozmogoni, evrenin kökeni veya onun nasıl var olduğuyula ilgili yaklaşımı ifade eder. Evreni dinsel ve mitsel açıdan yorumlamak yine bu yaklaşım kapsamındadır. Zaten genel olarak birçok toplum, evreni kendi inançları ve mitosları çerçevesinde değerlendirir. Asantlar da diğer Akan halkları gibi evreni kendi dinsel anlayışlarına göre açıklar. Buna göre evrenin oluşumu Akan toplumları arasındaki "abrewa na ni mba" adlı eski bir anlatıya dayanır. Bu kavram, yaşlı bir kadın ve çocuklarının tanrı Nyam'ı kızdırmaları öyküsüne atıf yapar. Buna göre her şeyin başlangıcında yüce tanrı Nyam gökyüzündeydi. Yeryüzünde ise insanlar ve diğer canlılar yaşamaktaydı. Bunlar arasında özellikle yaşlı bir kadın ve gürültü yapan çocukları vardı. Gökyüzü ve yeryüzü birbirine çok yakın yaratıldığı için Nyam, sesleri olduğu gibi duymaktaydı. Bu kadın her gün tahta havanda patates döverek onları püre hâline getirirdi. Fakat her seferinde havan dövme sesi Nyam'a ulaşır ve onu rahatsız ederdi. Nyam, yaşlı kadını uyarmasına rağmen bu durum bir süre böyle devam etti. Nyam, bir daha ses gelirse insanlardan uzaklaşacağını söylemesine rağmen yaşlı kadın havanı dövmeyi sürdürdü. Bunun üzerine Nyam, insanların kendisine ulaşamayacağı şekilde gökyüzünün en uçra yerine çekildi.¹⁴

Hatasını anlayan yaşlı kadın, tekrar Nyam'a ulaşmak için çocuklarından havanları üst üste koymasını istedi. Bunlardan gökyüzüne yükselen bir kule

¹³ Ray Y. Gildea, "Religion in the Ashanti Province of Ghana", 209-211.; Kofi Kissi Dompere, "Nyame", 465-466.

¹⁴ Michelle Gilbert, "Akan Religion", *Encyclopedia of Religion* (New York: Thomson Gale, 2005), 1/25.

yaptı. Fakat yine de kule Nyam'a ulaşmaya yetmedi. Çünkü bir havan eksik kalmıştı. Bunun üzerine yaşlı kadın, çocuklarından alttan bir havanı çıkarıp üste koymalarını istedi. Çocuklar alttaki havanı çıkarınca kule çöktü. Böylece yıkılan kulenin altında birçok insan kaldı. Yaşlı kadının söz dinlememesi birçok kişinin canına mal oldu. Bu anlatı Asantlar ve diğer Akan toplumları için önemlidir. Çünkü bu anlatı, metaforik olarak insanın tanrı ile iletişiminin sınırlarının nasıl olacağını göstermektedir. Ayrıca evrenin başlangıcındaki durumu ve daha sonraki oluşum sürecini anlatması açısından değerlidir.¹⁵

Asantlar bu anlatıdan ders çıkarmaya çalışır. Buna göre Nyam, bir zamanlar insanlara çok yakın yaşamasına rağmen onlar kıymetinin bilmemiştir. Sürekli olarak çeşitli istekler ve davranışlarla Tanrı'yı rahatsız eden insanlar, bir süre sonra onun uzaklaşmasına neden olmuşlardır. Anlatı bağlamında yaşlı kadının inatçılığı, Nyam'ın yeryüzünden ve insanlardan uzaklaşmasının sebebidir. Tanrı'nın emirlerine itaat etmeyip onu rahatsız etmek, yasakları çiğnemek demektir. Asantlar bu anlatı aracılığıyla itaatsizlik günahının neden olduğu olumsuz sonuçları dile getirirler. Nitekim Nyam, insanlardan yüzünü çevirerek onlara en büyük cezayı vermiştir. Bundan sonra yaşlı kadın ve çocukları ne kadar çabalarsa çabalasın işledikleri suçun cezasını çekmeye devam edecektir. Havan kulesinin yıkılması ve bundan dolayı birçok insanın ölmesi, onların beyhude bir çaba içinde olduklarının göstergesidir. Bu anlatı Asantlar için evrenin, gökyüzünün, yeryüzünün ve insan kaderinin nasıl şekillendiğini ortaya koyması açısından kıymetlidir.¹⁶

Asant inanç sistemine göre Nyam, evrenin başlangıcında yeryüzü ve gökyüzünün yanında cenneti de yaratmıştır. Asantlar cennete "Osoro" adını verirler. Onlar, Nyam'ın başlangıçta yarattığı dünya Asase ve cennet Osoro yaklaşımını Antik Mısır'daki kozmogoni anlayışına benzetirler. Bu çerçevede iki toplumun da kozmogoni anlayışı, düalizm üzerine kuruludur. Asantlardaki Osoro ve Asase düalizmi, Antik Mısır'da Osiris ve İsis düalizmine benzer. Başka bir ifadeyle Osoro Osiris; Asase, İsis gibidir. Osoro (Osiris) eril, Asase (İsis) dişildir. Bu bir anlamda evrendeki her şeyin eril ve dişil düalizmi üzerinden meydana geldiğini ifade etmektir. Evrenin zıtların uyumu üzerinden

¹⁵ Louise Müller, *Religion and Chieftaincy in Ghana* (Zürich, 2013), 61-63.

¹⁶ Yaba Amgborale Blay, "Akan", 26.

izah edilmesi, birçok toplumda var olan kozmogoni yaklaşımıdır. Dolayısıyla Asantlara göre de kadın ve erkeğin birleşmesi, evrendeki zıtlıkların birleşmesi anlamına gelir. Öyleyse Nyam açısından yaratılış evrenin, dünyanın veya insanın zıtların birliği çerçevesinde oluşması veya bir araya gelmesidir.¹⁷

Asant kozmolojisi evrenin oluşumunu ve yapısını dini bir süreç çerçevesinde değerlendirir. Bu anlamda kozmoloji anlayışlarında tanrı, evren ve insan arasında manevi bir ilişki söz konusudur. Asantlar ve diğer Akan toplumlarındaki anlayışa göre evrendeki canlı ve cansız her şeyde bir ruh vardır. Asantlar, bu ruha “sunsum” adını verir. Sunsum evrendeki en temel güç olarak bütün her şeye canlılık veya ruh katar. Asant kozmolojisinde göze çarpan başka bir husus da ata ruhlarıdır. Sunsum, ata ruhlarında da var olduğu için Asantlar ata ruhlarına çok saygı gösterir. Esasında ata ruhları inancı, sadece Akan halkları arasında değil, Afrika'nın birçok topluluğu arasında görülür. Bu anlamda Asantlar, ata ruhları veya ataları için Nsamanfo kavramını kullanırlar. Nsamanfo, kendisine danışılan manevi güçleri veya ruhları temsil eder. Başka bir deyişle ata ruhları veya Nsamanfo, manevi danışmanlık vazifesi görür.¹⁸

Bir iş yapılmadan önce Nsamanfo'ya danışılmalıdır. Bu, gündelik maddi ve manevi işlerde böyledir. Örneğin Asant toplumundan birisi, bir ev inşa etmek istediğinde önce ata ruhlarına danışmalıdır. Bunu yapmadan ormana gidemez, gitse bile herhangi bir ağaç kesemez. Önce Nsamanfo'nun rızasının alınması gerekir. Asant dinsel geleneğinde Nsamanfo fiziksel olarak dünyada bulunmamasına rağmen ruhsal olarak insanlar üzerinde oldukça etkilidir. Bu çerçevede ata ruhları, neslin motivasyonunu sağlar ve insanların yaşamlarını sağlıklı sürdürmelerine yardımcı olur. Nsamanfo aynı zamanda Nyam'ın yaşayanlarla iletişim kuran manevi temsilcileridir. Bir Asant üyesinin başına kötü bir olay veya talihsizlik geldiğinde Nsamanfo ona yol gösterir. Ata ruhları, bazen de rüyalar aracılığıyla insanlara felaketlerden kurtuluş yolu gösterir. Bir aracı kurum gibi işlev gören ata ruhları, insan-

¹⁷ Peter K. Sarpong, “Asente Religion”, 1/119-121.; Kofi Kissi Dompere, “Nyame”, 465.

¹⁸ Edward Evans-Pritchard, *İlkelerde Din* (İstanbul: Öteki Yayınevi, 1999), 88-89.; Ray Y. Gildea, “Religion in the Ashanti Province of Ghana”, 211-212.

ların dualarının kabul olması, evlerine bereket gelmesi ve talihsizliklerden kurtulması için sağaltıcı ve kurtarıcı bir rol üstlenir.¹⁹

1.3. İnsan ve Öte Dünya Anlayışları

Asant inancına göre insan, beden ve ruhtan oluşan bir varlıktır. Beden (honam) ve ona yaşam veren kan (mogya) insanın maddi tarafını ifade eder. Diğer yandan yaşam gücü (kra), ilahi nefes (honhom) ve ruh (sunsum) insanın ruhsal veya manevi tarafını temsil eder. Asant dinsel geleneklerine göre insan doğduğu andan ölüm anına kadar bu maddi ve manevi elementlerin etkisi ve uyumu altında yaşar. Ölüm zamanı geldiğinde farklı bir durum ortaya çıkar. Kişi öldükten sonra bedeni (honam) ve kanı (mogya) toprağa karışır. Bu olay, maddi elementlerin Toprak Ana'ya (Asase Yaa) katılması veya onunla buluşması olarak ifade edilir. Diğer manevi elementler; yaşam gücü (kra), ilahi nefes (honhom) ve ruh (sunsum) ise yüce tanrı Nyam'a geri döner. Bu şekilde Nyam'ın yaşam verdiği insan, beden olarak toprağa ruh olarak aslı özüne rücu eder.²⁰

Asant inancına göre sağlıklı insan, bedensel ve ruhsal olarak dengeli kalan kişidir. Bedenin ya da ruhun zarar görmesi karşılıklı olarak birbirini etkiler. Bu çerçevede Asant inancı, bireye bir bütün olarak bakar. Örneğin topluluktan biri hastalığında etrafındakiler onun hem bedensel hem de ruhsal olarak zarar görmüş olabileceğinden endişelenir. Bu durumda Asantlar sağlık için Nyam'a dua ederler. Çünkü kendisine ruh, yaşam gücü, ilahi nefes, kan ve beden verilen insanın hasta olması onun Tanrı ile iletişime geçememesi anlamına gelir. Yaşam gücü ve ruhun kaynağı Nyam olduğuna göre kişinin tekrar sağlığına kavuşması için Nyam'a dua etmesi ve ona takdimeler sunması önemlidir. Bunun karşısında Nyam da kendisine doğumla birlikte zihinsel ve fiziksel aktiviteleri yapacak bilinç verdiği insana yardımcı olur. Fakat Asant inancına göre kişinin ölüm zamanı gelmişse bu durumda yapılacak bir şey yoktur. Onun kaderine razı olması gerekir. Çünkü kişinin bedeninin toprağa, ruhunun Nyam'a dönme zamanı gelmiştir.²¹

¹⁹ Richard Fardon, "Africa: West", 1/26-30.; Yaba Amgborale Blay, "Akan", 26.

²⁰ Marc Auge, *Paganizmin Dehası* (Ankara: Dost Kitabevi, 2010), 21-23.; Peter K. Sarpong, "Asente Religion", 1/121-122.; Yaba Amgborale Blay, "Akan", 25-26.

²¹ Louise Müller, *Religion and Chieftaincy in Ghana*, 211-212.

Asantlar açısından ruh, Nyam'dan gelen ve kişinin maddi varlığından ayrı olan parçasıdır. Fakat yine de ruh, beden içinde. O, ancak ölümlerle birlikte beden hapisanesinden kurtulur. Ölümden sonra ise öte dünyada Nyam karşısında yaptıklarından dolayı hesaba çekilir. Öyleyse Asant dinsel geleneğinde ölümden sonra ahiret anlayışı vardır. Kişi, Nyam karşısında yargılandıktan sonra yaptıklarının karşılığı olarak cennete veya cehenneme gitmektedir. Cennet, Asant inancında Nyam'ın kendilerinden memnun olduğu kişilerin ve ata ruhlarının kaldığı yerdir. Cehennemse kötü ruhların kaldığı yer olarak ifade edilir. Bu durumda Asantlarda cennet ve cehennem anlayışı Nyam'ın ödül ve ceza olarak insanlara sunduğu mekanlardır.²²

1.4. Dini Pratikleri

Asant inancına göre insan değerli bir varlıktır. Onu değerli kılan şey, ruhunun olmasıdır. Çünkü ruhu, yaratıcı Nyam'ın yaşam kıvılcımıdır. Dünyaya gelmeden önce Nyam, ona ruhundan üflemiştir. Yeryüzünde yaşayan bütün Asantların özünde Nyam'ın üflediği ruh vardır. Tanrı, sevdiği ve ona değer verdiği için bu ruhu insana armağan etmiştir. Asant inancına göre bu ruh, sadece insanda değil, Nyam'ın yarattığı bütün canlılarda vardır. Bu açıdan Asantlar dini hem evrendeki her şeye canlılık veren kutsal bir öz, hem de insanların bir arada yaşamasını sağlayan bir değerler bütünü olarak görürler. Başka bir deyişle Asant dinsel geleneğinde inanç, bireyler üzerinde etkin olan kolektif bir bilinçtir. Asantlar din sayesinde hem evrenle hem de diğer insanlarla ahlaki ve etik bir ilişkiye girerler. İnanç sayesinde Asantların estetik anlayışı da değer kazanır. Asantlar açısından güzellik, ahlak ve dini değerler bir bütün olarak bireyi olumlu ve iyi yönde eğiten öğelerdir.²³

Asantlar, evlilik ve akrabalık bağlarını da inanç çerçevesinde değerlendirirler. Onlara göre toplumdaki bireyleri, aileyi ve yakın akrabaları birbirine bağlayan bağların sıkı ve güçlü olması din sayesinde. Dolayısıyla Asant toplumunda bireysel ve kurumsal dayanıklılığın temelinde din önemli bir güçtür. Toplumda yetişkinlere, yaşlılara değer verilmesi ve ayrıca ölen ataların

²² Kofi Kissi Domper, "Nyame", 466.

²³ Allan H. Anderson, "Traditional African Religions", *Religions of The World: A Comprehensive Encyclopedia of Beliefs and Practices* (California: ABC Clío, 2002), 1/1288-1289.

ruhlarının kıymetli oluşu yine inanç kapsamında değerlendirilir. Asant dinsel geleneğinde ve pratiklerinde ataların rolü çok fazladır. Çünkü onlar açısından atalar bu ve öte dünya arasında köprü işlevi görürler. Ataların ruhları öte dünyada ikamet etse de bu dünyadaki insanlar için önemli bir motivasyon kaynağıdır. Bu yüzden Asantlar ata ruhlarına tapmazlar ama onlara büyük saygı gösterirler. Atalarının ruhsal bir güç olarak gelecek nesiller için refahın ve maneviyatın simgesi olduğunu düşünürler. Bedensel olarak yanlarında olmasalar da ata ruhlarının varlığı onlar için manevi bir dayanaktır.²⁴

Asant inanç sistemine göre insanlar, Nyam'ın yaratıkları olarak onun çocuklarıdır. Fakat insanlar sonsuza kadar bu dünyaya ait değillerdir. Bu yüzden Asantlar kendileri ve çocukları için sürekli dua ederler. Asantlar, deus otiosus tanrı Nyam'a diğer alt tanrıları aracı kılarak dua ederler. Dualarında daha çok tanrı Onyakopong'un adını anarlar. Bu adı bir tür besmele olarak sürekli zikrederler. Asantlar dualarında daha çok bu ismi anarlar da diğer tanrıların ismini de anmayı ihmal etmezler. Bu çerçevede çeşitli amaçlar için yaptıkları dualarda Twediampong, Odomankoma, Oboadee, Nana ve Nzam gibi adları da zikrederler. Bu isimlerin hepsinin anılmasındaki gaye hem yüce tanrı Nyam'ı hem de insanlara yardımcı olan diğer alt tanrıları hatırlamaktır. Asantların dualarında zikrettiği diğer bir ad da Nsamanfo yani ata ruhlarıdır. Çünkü onlar açısından ata ruhları, tanrıya ulaşmanın başka yoludur. Bu çerçevede Nyam'a giden her yol onlar açısından kıymetlidir.²⁵

Daha önce de değinildiği gibi Asant dinsel pratiklerinde sadece Nyam değil, başka kutsal ilahlar veya varlıklar da söz konusudur. Bu çerçevede Asantlar, yüce güç Nyam'ın dışında yeryüzü tanrıçası Asase Yaa (toprak ana) ve abosom adını verdikleri diğer bazı özel aracı tanrılar için çeşitli ritüeller yaparlar. Belirli zamanlarda yaptıkları törenlerle bu tanrılara veya kutsal güçlere çeşitli takdimeler sunarlar. Tanrılar için takdime olarak genellikle yiyeceklerinin ilk lokmasını ikram ederler. Ayrıca Nyam ve diğer tanrılar için şarabın toprağa dökülmesi takdimesi de vardır. Asantlar "adae" adını verdiği bu seremonilerle tanrılara karşı saygılarını ifade ederler.²⁶

²⁴ Mircea Eliade-İoan P. Couliano, *Dimler Tarihi Sözlüğü*, 40.; Adisa A. Alkebulan, "Asante", 70-71.

²⁵ Peter K. Sarpong, "Asente Religion", 1/121-122.; Kofi Kissi Dompere, "Nyame", 466.

²⁶ Allan H. Anderson, "Traditional African Religions", 1/1290-1293.

Asantlar arasında ön plana çıkan dinsel pratik, Nyam'ın şerefine toprağa şarabın dökülmesidir. Diğer Akan toplumlarının da önem verdiği bu ayın bir rahip eşliğinde yapılır. İnsanlar Nyam'dan bir talepte buldukları ve bunun için takdime sunmak istedikleri zaman Okomfo adı verilen bir rahip öncülüğünde bu ayini gerçekleştirirler. Deus otiosus olan Nyam ile doğrudan iletişim kurmak güç olduğu için rahipler aracılığıyla bu dini pratik gerçekleştirilir. Bizzat rahibin ellerinden hazırlanan şarap yine bu kutsal kişi aracılığıyla toprağa dökülür. Toprağa şarap dökme ayini, ata ruhlarına ulaşmanın yolu olarak da icra edilir. Bu açıdan ayin hem Nyam'dan barış, huzur, af ve şükür talep etme hem de ata ruhlarına ulaşma anlamında önemli bir seremonidir.²⁷ Esasında toprağa şarap dökme ayinin başka bir amacı da o sene tarımın verimli geçmesi arzusudur. Bu anlayış, Batı Afrika halklarının çoğunda vardır. Nitekim James Frazer, Batı Afrika'da toprağı sürme ve ekme işlerine silahlı adamların dansla eşlik etmesini bu amaca bağlar. Bir yandan ekim işi diğer yandan dansla ayinlerin yapılması bereketi arttırmaya yönelik dinsel bir ritüeldir.²⁸

Nyam'a, tanrılara ve ata ruhlarına takdime sunma bağlamında toprağa şarap dökme seremonisinde ezberden dua okunmaz. Bunun yerine o anki esine bağlı olarak dua doğaçlama yapılır. Burada dua edecek din adamının yaratıcı olması önemlidir. Asant ve diğer Akan toplumlarında toprağa dökülen sıvı, başlangıçta palmye şarabıydı. Bugün daha çok likör kullanılmaktadır. Bazen de damıtılmış şarap ve su karıştırılarak ayin içkisi elde edilir. Geleneksel olarak bu ayini icra etmek için iki kişi hazır bulunur. Biri şarabı toprağa döken rahip diğeri onun yardımcısıdır. Tüm seremoni bu iki kişi tarafından yönetilir ve icra edilir. Asıl görevli eliyle şişenin kapağına dokunduktan sonra yardımcısı kapağı açıp içkiyi bir kaba boşaltarak ona teslim eder. Görevli rahip, şarabı toprağa dökmeden önce geleneksel bazı kıyafetlerini çıkarmak zorundadır. Bu görevli kadınsa sadece şapkasını çıkartarak şarabı döker. Amaç ruhlarla daha iyi bir şekilde iletişime geçmeye hazırlanmasıdır. Kıyafet gibi ayakkabılar da tanrılara saygının ifadesi olarak çıkartılır. Bundan sonra görevli sağ elini havaya kaldırarak ruhlara sesle-

²⁷ Yaba Amgborale Blay, "Akan", 26.

²⁸ James G. Frazer, *Altın Dal* (İstanbul: Payel Yayınları, 1992), 2/196-197.

nir. Bu esnada bazı dualar okur. Ardından seremoniye katılan insanların önünden yavaş yavaş yürüyerek her attığı adımda azar azar şarabı toprağa döker. Tören şarabın bitmesiyle sona erer. Bu dini pratik aracılığıyla kadın ve erkeklerle Nyam arasında iletişim kurulur. Ritüel aracılığıyla insan, evren ve Tanrı arasındaki uyum dile getirilir. Böylece yaşayanlarla ataların ruhu birleşerek Tanrı Nyam'a dilek, dua ve talepler iletilir.²⁹

Asantlarda önemli olan bir diğer dini pratik ise "Altın Tabure Günü" kutlamasıdır. Altın Tabure, Asantların millet olma bilincini ifade eden bir semboldür. Kralın üzerine oturduğu bu tabure, Amokye adlı bir baş rahip aracılığıyla gökten indiği için kutsaldır. Asantlar bugünün anısına "Odwira Festivali" adı verilen bir kutlama yaparlar. Bu festivalde insanlar Asantların canlı yaşamının ve özgürlüğe düşkünlüklerinin ifadesi olarak eğlenceler düzenlerler. Kişinin bedensel ve ruhsal olarak zinde kalması, bitki tohumlarının bereket getirmesi ve toplumun manevi olarak Nyam'a bağlanması için çeşitli dualar ederler. Festivalde yapılan en önemli dua şöyledir: "Kutsal Altın Tabure, gücün keskin ve sert olsun diye cuma günü üzerine su serpiyorum. Savaşta düşmanlarımla (Denkyira, Akyem, Domma, Tekyiman, Gyaman) karşı karşıya geldiğimde bana onların başını kesmeme izin ver. Halkım zenginleşsin, kadınlar doğurgan olsun ve avcılar yemek için et bulsun diye sana dua ediyorum."³⁰

Asantlarda ve diğer Akan topluluklarında "apo" adı verilen dini bir bayram da kutlanır. Bu bayramda çeşitli törenler yapılır. Bu törenlerin amacı Tanrı Nyam'ın rızasını kazanmak, atalara teşekkür ve onlar için tefekkür etmektir. Ayrıca bu bayram esnasında kötülüklerden arınma ve yeni günahlar işlememek için bazı dualar edilir.³¹

1.5. Sembolleri

Semboller, insanların düşüncelerini somut olarak ortaya koyan önemli nesne ya da resimlerdir. İnsanlar, tarih boyunca çeşitli sembolleri düşünce-

²⁹ Allan H. Anderson, "Traditional African Religions", 1/1294-1295.; Yaba Amgborale Blay, "Akan", 26.

³⁰ Molefi Kete Asante, "Amokye", *Encyclopedia of African Religion* (London: Sage Publication, 2009), 41-42.

³¹ Mircea Eliade-İoan P. Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, 40.

lerini ifade etme aracı olarak kullanmışlardır. Bu çerçevede insan zihninin her yerde aynı olduğunu vurgulayan Levi-Strauss da sembollerin birçok toplumda benzer düşünceleri yansıttığını dile getirir. O, yapısal yöntem adını verdiği yaklaşımıyla bütün sosyal ilişkilerin temelinde sosyal düzeni devam ettirme arzusu olduğunu söyler. Levi-Strauss akrabalık ilişkileri ve geçiş ayinleri gibi kural ve pratiklerin hem sembollerle hem de mitler aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarıldığını söyler.³²

Asantların dinsel gelenekleri bağlamında gündelik hayatlarının her anında kullandıkları birçok semboller vardır. Akan toplumları bunlara “adinkra” adını verirler. Ruhun bir evreden başka bir evreye geçişini temsil eden bu semboller kıyafetlerine ve vücutlarının çeşitli yerlerine işlerler. Daha çok doğum, ergenlik, evlilik ve ölüm gibi geçiş ritüellerinde ön plana çıkan adinkra, birbirinden ayrılma ve veda etmek gibi anlamlara gelir. Bu semboller bedensel ve ruhsal olarak değişim geçiren Asantların geçiş dönemlerini ifade eder.³³

Diğer geçiş dönemlerini de ifade etmekle beraber adinkra, daha çok ölüm veya cenaze ritüellerinde ön plana çıkar. Bu törenlerde dini pratiklerin yapılması ve sembollerin kullanılması oldukça önemlidir. Bu çerçevede Malinowski, ölümler için yas tutma törenlerinin o toplum için bir sevgi ifadesi olduğunu belirtir. Bir toplumda kişi öldükten sonra ruhu yaşayanlara korku verir. Durum böyle olsa da icra edilen törenler aracılığıyla o kişiye olan sevgi ve saygı dile getirilir. Herkes önünde birtakım ayinler ve sembollerle bu duyguyu ifade etmek, toplumsal birliktelik açısından önemli bir mesajdır.³⁴ Dolayısıyla Akan toplumları için cenaze törenleri oldukça önemlidir. Daha önce de ifade edildiği gibi Asantlara göre ölümden sonra beden toprağa karışmakta ruh ise yolculuğuna devam etmektedir. Bu önemli veda zamanını Asantlar sembolik bir dille ifade etmek isterler. Bu amaçla elbiselerine, ellerine veya kullandıkları nesnelere bu dinsel sembollerini işlemeyi önemli dinsel bir eylem olarak görürler. Bu semboller aracılığıyla kişiler ölümden sonra da hatırlanmış olur. Bunlar ayrıca Asant halkının inançlarını, kültü-

³² Claude Levi-Strauss, *Mit ve Anlam* (İstanbul: İthaki Yayınları, 2013), 16-17.

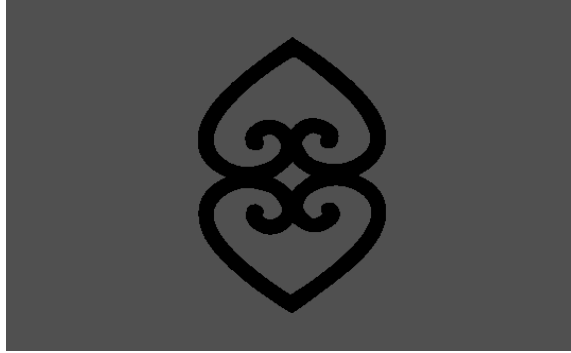
³³ Molefi Kete Asante, “Adinkra Symbols”, *Encyclopedia of African Religion* (London: Sage Publication, 2009), 7.

³⁴ Bronislaw Malinowski, *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek* (İstanbul: İthaki Yayınları, 2016), 39-40.

rünü, örflerini ve adetlerini yaşatır. Semboller aracılığıyla Asant kozmogonisi, kozmolojisi, ideolojisi ve yaşam tarzı dile gelir. Adinkra, toplumun etno-dinsel kimliğini ifade eden bir araç olarak kuşaktan kuşağa kültür aktarımını sağlar. Asantların ve diğer Akan toplumlarının tanrı, evren, doğa ve insan anlayışlarını ifade eden önemli bazı semboller şunlardır:³⁵

a) Asase ya Duru

“Dünya denizden daha ağırdır.” anlamına gelir. Bu sembol, toprak ananın kutsallığını ve tanrının inayetini ifade eder. Ayrıca Nyam’ın insan kaderi üzerindeki etkisi ve gücüne atıf yapar.

Resim 1: Asase ya Duru

b) Gye Nyam

Her şeye kadir olmanın, her şeyi bilmenin ve ölümsüz olmanın sembolüdür. Öncesiz ve sonrasız Nyam’ın her şeyin başını ve sonunu bildiğini ifade eder. Sembole göre her canlı ölür ama Nyam baki kalır.

³⁵ Molefi Kete Asante, “Adinkra Symbols”, 8.

Resim 2: Gye Nyam

c) Hye Wo Nyhe

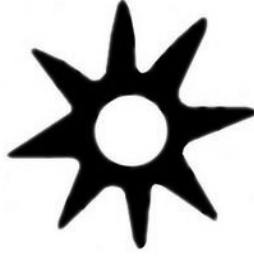
Kalıcılığın veya sürekliliğin sembolüdür. “Sen yanmazsın ve Tanrı yanmadığı için ben de yanmayacağım.” şeklinde ifade bulur.

Resim 3: Hye Wo Nyhe

d) Nsoroma

Yüce varlık Nyam’a inanmanın ve bağlanmanın sembolüdür. “Nyam’ın bir çocuğu olarak kendime bağlı değilim. Benim ışığım onun yansımasıdır.” şeklinde bir anlamı vardır.

Resim 4: Nsoroma

e) Nyam Biribi Wo Soro

Umut ve ilhamın sembolüdür. “Tanrım göklerde bir şey var. Duamı kabul et ki bana ulaşsın.” biçiminde bir anlama sahiptir.

Resim 5: Nyam Biribi Wo Soro

f) Nyam Dua

Nyam ağacını ifade eder. Nyam'ın varlığının ve onun koruyuculuğunun sembolüdür.

Resim 6: Nyam Dua

g) Nyam Nwu Na Mawu

Nyam'a güven ve inancın sembolüdür. "Tanrı var olduğuna göre bir hayvan veya canavar gibi yaprakla beslenmeyeceğim." biçiminde ifade bulur.

Resim 7: Nyam Nwu Na Mawu

h) Sunsum

İnsan ruhunun ölümsüz oluşunun sembolüdür. "Nyam olmadığına yaşıyorum." olarak ifade edilir.

Resim 8: Sunsum

i) Nyam Nti

Ruhu ifade eder. Maneviyatın, manevi veya ruhsal temizliğin sembolüdür.³⁶

³⁶ Peter K. Sarpong, "Asente Religion", 1/120-122.; Molefi Kete Asante, "Adinkra Symbols", 9-11.

Resim 9: Nyam Nti

j) Altın Tabure

Diğerlerinden farklı olarak bu sembol, geçiş ritlerini ifade etmez. Asant krallarının üzerine oturduğu sembol olarak daha çok milli bilinci ifade eder. Asantlar, millet olarak bir araya gelme başarısını baş rahip Anokye'nin gayretlerine bağlarlar. Onun varlığı Asantların milli ruhunu alevlendiren manevi bir güç olarak bilinir. Asantlar Altın Tabure'nin Okomfo Anokye sayesinde yüce güç Nyam'dan alınıp Kral Osei Tutu'ya verildiğine inanırlar. Nyam'dan gelen değerli bir eşya olması ve Asant milletini temsil etmesi bağlamında ona Altın Tabure adı verilmiştir. Gökten bir din adamı aracılığıyla indirilen Altın Tabure, krala güç verir ve milletin güvende olmasını sağlar. Toplum, Altın Tabure'nin krala verdiği kutsal güç sebebiyle ayakta kalır ve varlığını sürdürür. O milli ve manevi bir semboldür. Altın Tabure sayesinde Nyam ile Asantların ruhu birleşir. Bu yüzden Asant Krallığının başına geçen her hükümdar bu ruha saygı duymak ve hem Nyam'a hem de halkına bağlılık sözü vermek zorundadır. Asant inancına göre bunu yapan kral, toplumunu başarıya ulaştırır.³⁷

³⁷ Anthony Ephirim- Donkor, *African Religion Defined* (New York: University Press of America, 2010), 112-115.; Molefi Kete Asante, "Amokye", 42-43.

Resim 10: Golden Stool (Altın Tabure)

Sonuç

Batı Afrika'da yaşayan Akanlar, tarihsel süreçte kendine özgü dinsel geleneklerini ve millet bilinçlerini koruyan çeşitli toplumlardan meydana gelir. Bunlardan Asantlar, Akanları oluşturan toplumların rol modeli gibidir. Belli bir kitleye ve etki gücüne sahip olan Asantlar, bugün Gana'da kendi krallığı bünyesinde dini ve politik bir güç olarak yaşamaktadırlar. Bu krallığın etnik ve dini vurgusu oldukça fazladır. Asantlar etno-dinsel bir toplum olarak tarih boyunca milli reflekslerle ve dini kaygılarla hareket etmişlerdir. Dinsel olarak yayılma amacı gütmeseler de sınırlarını bir dönem genişletmiş fakat zamanla çatışma ve savaşların sonunda belli sınırlar içinde yaşamayı da kabullenmişlerdir. Afrika'da büyük bir imparatorluktan bağımsız bir koloniye uzanan tarihsel bir serüven yaşamışlardır.

Asantlar, önemli dinlerin etki alanına girse de geliştirdikleri milli ve dini korunma refleksleriyle kendilerine özgü etnik ve dinsel bir toplum olmayı ve kalmayı başarmışlardır. Bu çerçevede diğer inanç sistemlerine benzese de yüce bir tanrının varlığını kabul etme Asantlara özgü bir inanıştır. Deus otiosus olan Nyam'ın alt tanrılar aracılığıyla evrende varlığını hissettirmesi yine onlara özgü başka bir özelliktir. Tabiat ana, aracı tanrılar ve ata ruhları Asantların tanrısal sistemde ön plana çıkan kutsallarıdır. Asantlar gündelik hayatlarını bu dinsel sistem etrafında oluşturur. Günlük işlerden tutun da dinsel eylemlere kadar her şey inanç etrafında gelişir. Başa gelen iyi ve kötü şeyler tanrılarını hatırlama veya unutma bağlamında değerlendirilir. Bu çer-

çevrede takdimeler sunma ve törenler yapma gibi dini pratikler Asantların Nyam'a ulaşmalarının yolu olarak önem kazanır.

Asantlar etno-dinsel bir toplum olduğu için bu özelliklerini sadece ibadetlerine yansıtmazlar. Aynı zamanda çeşitli semboller aracılığıyla da bunu ifşa ederler. Doğum, ergenlik, evlilik ve cenaze gibi geçiş dönemlerini yansıtan sembolleri bedenlerine veya kıyafetlerine işlerler. Bu semboller önemli bir çağrışım veya hatırlama alanıdır. Bunlar aracılığıyla bu ve öte dünya Asantlar için anlam kazanır. Çünkü sembolleri Tanrı, evren, insan ve öte dünya arasındaki uyumu açığa çıkarır. Bu açıdan Asantlar dünya ve ahiret dilini canlı kılmak ve tutmak için bu tür vurguları ifade etmeyi önemli görürler. Din dili, onlar açısından evren ve hayat anlayışlarının bir sözcüsüdür.

Sonuç olarak Asantlar, diğer Akan halkları gibi Batı Afrika'da kendine özgü dini ve milli bir renkle varlığını ifade eden bir toplumdur. İçten ve dıştan bazı badireler atlatmasına rağmen renklerini korumayı başarmışlardır. Bugün de Akanların başat kolu olarak Asantlar, Gana ülkesinin sınırları içinde yaşamaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Adisa A. Alkebulan. "Asante". *Encyclopedia of African Religion*. 69-71. London: Sage Publication, 2009.
- Allan H. Anderson. "Traditional African Religions". *Religions of The World: A Comprehensive Encyclopedia of Beliefs and Practices*. 1/1288-1296. California: ABC Clio, 2002.
- Anthony Ephirim- Donkor. *African Religion Defined*. New York: University Press of America, 2010.
- Bengt Sundkler- Christopher Steed. *A History of Church in Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Bronislaw Malinowski. *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek*. İstanbul: İthaki Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Claude Levi-Strauss. *Mit ve Anlam*. İstanbul: İthaki Yayınları, 1. Basım, 2013.
- David W. Phillipson. *African Archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press, 3. Basım, 2005.

- Edward Evans-Pritchard. *İlkellerde Din*. İstanbul: Öteki Yayınevi, 2. Basım, 1999.
- James G. Frazer. *Altın Dal*. 2 Cilt. İstanbul: Payel Yayınları, 1992.
- Kofi Kissi Dompere. "Nyame". *Encyclopedia of African Religion*. 464-466. London: Sage Publication, 2009.
- Louise Müller. *Religion and Chieftaincy in Ghana*. Zürih, 1. Basım, 2013.
- Marc Auge. *Paganizmin Dehası*. Ankara: Dost Kitabevi, 2010.
- Michelle Gilbert. "Akan Religion". *Encyclopedia of Religion*. 1/214-216. New York: Thomson Gale, 2005.
- Mircea Eliade-İoan P. Couliano. *Dinler Tarihi Sözlüğü*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Molefi Kete Asante. "Adinkra Symbols". *Encyclopedia of African Religion*. 7-11. London: Sage Publication, 2009.
- Molefi Kete Asante. "Amokye". *Encyclopedia of African Religion*. 41-43. London: Sage Publication, 2009.
- Mustafa Alıcı. *Din Bilimlerinde Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Mustafa Alıcı. "Dünyanın Yerel Bilimi: Dinler Tarihi". *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 1/1 (2009), 157-184.
- Peter K. Sarpong. "Asente Religion". *The Encyclopedia of Religion and Nature*. 1/118-122. London: Continuum, 2005.
- Ray Y. Gildea. "Religion in the Ashanti Province of Ghana". *Social Science* 38/4 (1963), 209-212.
- Richard Fardon. "Africa: West". *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. 1/25-32. London: Routledge, 2002.
- Yaba Amgborale Blay. "Akan". *Encyclopedia of African Religion*. 23-26. London: Sage Publication, 2009.